

אשר⁸ שמקורה בס' אור זרוע (פסקי בבא קמא סי' שמ"ו) קטן שחבל חייב לשלם לכשיגדיל כמו קטן שהזיק שחייב לשלם. ברם הגר"ח זצ"ל טען שאין הנידון דומה לראיה. רש"י מחייב קטן שהזיק ממון חבירו שכן עשה מעשה נזק ומעשה הנזק מחייבו בחיוב תשלומין בעלמא. חיוב החובל, לעומת זה, אינו חיוב תשלומין פשוט אך עונש ממון משום הלאו דלא יוסיף. (8) סמוכין לכך משיטת הרמב"ם שחיוב הנזק של חובל הוא קנס ולא ממון (פ"ה מהל' חובל הל"ו), וזה מוכיח שהחיוב מהווה עונש. (9) הרי שחיוב חובל עונש הוא ואילו חיוב אדם המזיק חיוב ממון בעלמא הוא ולא חלות דין עונש. ובכן העלה הגר"ח זצ"ל שמסתבר שלא כהגה"א ודברי רש"י משתייכים לקטן שהזיק ממון שהוא מתחייב מחמת מעשה ההזיק שעשה ומדין תשלומי ממון בעלמא. מאידך קטן שחבל פטור אף משיגדיל כי קטן אינו בר עונשין ואף

לא עונש ממון. (10) מהמשנה לקמן (דף פז.) יש סיוע לגר"ח זצ"ל וז"ל חש"ו פגיעתן רעה כו' והם שחבלו באחרים פטורין. העבד והאשה פגיעתן רעה כו' והם שחבלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר זמן. נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם עכ"ל. בנוגע להעבד ואשה איתא שחייבים לאחר זמן ואילו בקטן לא הוזכר שחייב לכשיגדיל, ומשמע שפטור מחבלה אף משהגדיל. (11)

והנה לדברי הגהת אשר"י יתכן לומר שתשלומי היזק הם עונשין, אלא שדינם שונה מעונשי הגוף. קטן פטור מעונשין בגופו כגון ממיתה וממלקות, אבל קטן מתחייב בעונשי ממון. וסובר הגה"א שבין חבלה ובין אדם המזיק חיובי עונשי ממון הם, ומאחר שקטן שהזיק חייב מדין עונש ממון לשלם לכשיגדיל ה"ה קטן שחבל נענש לשלם לכשיגדיל ממון דחבלה.

(8) וכ' שם בס' אור זרוע: ולכאורה מסתייע מפ' שור שנגח ד' וה' (ב"ק לט) גב שור של חרש שוטה וקטן שהוחזקו נגחנין שמעמידין להן אפוטרופוס לשווינהו מועד דכי הדר נגח לישלם מן העליה כו' ע"ש. ולפי מה שהעלה רבינו הגר"ח זצ"ל שחובל הוא עונש יש לחלק בין שור המזיק שאין התשלומין שלו מדין עונש לבין חובל שחיובו לשלם הוא מדין עונש.

(9) ע"י בשיעורים לקמן (ה). ד"ה סבר לה כר"ע דס"ל לרמב"ם בחבלה שאין דמים לבן חורין, דאל"כ ה"ל לחובל ליחייב אפי' כשמורה בתורת מזיק ואינו חייב משום ההפסד והוי קנס (כמו שביאר רבינו שם). ויוצא דוקא לרמב"ם חבלה הו"ל קנס וחלות עונש. מאידך לראשונים אחרים הסוברים שחבלה הוי חיוב ממון ולא קנס משום דיש דמים לבן חורין יתכן שאינו חלות דין עונש אלא חיוב ממון בעלמא.

(10) ברם עיין בתוס' בב"ק (ב. ד"ה ולא זה וזה וכו') שדנו האם עונשין ממון מן הדין והביאו ראיות מדיני נזקי ממון - כגון מכור. ולפי דברי רבינו והגר"ח זצ"ל אין חיובי התשלומין כנזקי ממון חלות דין עונש אלא חלות דין ממון בעלמא, וצ"ע. ועיין ברשימות שיעורים למס' שבועות חלק שני (דף מג).

(11) עיין ברמב"ם (פ"א מהל' חובל הל"א-ג) ז"ל החובל

בחבירו חייב לשלם לו חמשת דברים ואלו הם נזק צער ורפוי ושבת וכושט וכו' נזק כו' שנא' עין תחת עין מפי השמועה למדו שזה שנא' תחת לשלם ממון הוא. זה שנא' בתורה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו אינו לחבול בזה כמו שחבל בחבירו אלא שהוא ראוי לחסרו אבר או לחבול בו כאשר עשה ולפיכך משלם נזקו. הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח לרוצח בלבד הוא שאין בו כופר אבל לחסרון איברים או לחבלות יש בו כופר עכ"ל. ונראה שהרמב"ם סובר שחובל חייב מעיקרא דדינא בעונש גופו ושיחסר אברו עין תחת עין וכדכתיב בקרא אלא שהתשלומין חלים מדין כופר כדי למלא את מקומו של העונש בגופו. ובכן מסתבר שדמי חבלה מהווים חלות דין עונש כמו עונש הגוף של עין תחת עין ממש וכדברי הגר"ח זצ"ל.

וע"ע ביראים שכתב דבאינו עושה מעשה עמך שמותר לחבול בו ופטור מתשלומין. ובפשטות זה כדברי הגר"ח זצ"ל. וע"י בקובץ שיעורים (אות קו) המשוה מזיק לחובל בענין זה. עע"ש שלא הסביר את היראים כמש"כ אלא דהוי דין מיוחד באינו עושה מעשה עמך שאם גופו מותר ממנו לכ"ש, עיי"ש. אך ע"י בחי' הר"ן לסנהדרין (פה). וז"ל שלענין תשלומין לא עשה תשובה ועשה תשובה שווין הן עכ"ל. ולכאורה מש"כ כנגד יסוד הגר"ח זצ"ל, ודו"ק.